

TANTÁRGY	SZINT	TÍPUS
Irodalom	Emelt szint	Szövegértési és műveltségi teszt
KAPCSOLÓDÓ TÉMAKÖR	Portrék	
KAPCSOLÓDÓ TANANYAG	Balassi Bálint	

Szövegértési és nyelvi-irodalmi feladatsor

Olvasd el a következő szöveget, majd válaszolj a kérdésekre!

Tóth M. Zsombor: Zene és szöveg (részlet)

A dalszöveg mint irodalmi műfaj

A dalszövegek költemények, irodalmi, azon belül is lírai műfajként kezelhetjük őket, ha bizonyos költészettani normáknak korlátozottan felelnek is csak meg. Ezt az állítást igazolja a következő meghatározás is a versről, amely a dalszövegekre is alkalmazható: „Versbeszédnek nevezhető minden olyan beszéd, amely szegmentáltságának különös voltán keresztül, ritmikusságával tér el a normál nyelvi beszédétől. Ennek a szegmentáltságnak a szünetek beiktatása az alapja, amit a próza mondatritmusa és elsősorban: a szintaktikai szegmentáltság nem követel meg. A két egymást követő szünet közötti szegmenst versnek nevezünk” (Lamping 1993: 24). További igazolásul egy újabb szakirodalmi meghatározás: „A legszigorúbb versmértékben írt is lehet művészi értelemben értéktelen, s a dalszöveg és a szabad vers kifejező értéke elvileg teljesen egyenértékű a versével” (Szepes-Szerdahelyi 1981: 26).

A költészet és a zene, a vers és a dal kapcsolatához nem férhet kétség, a „legvalószínűbb feltevés szerint a versformák eredete a munkadalokhoz és a mágikus szertartások énekelt-táncolt szöveges előadásaihoz vezethető vissza” (Szepes-Szerdahelyi 1981: 25). (Ebből kiindulva a dalszövegeket nevezhetnénk akár a régi, bevált, irodalomtörténetileg hitelesített szóhasználat szerint énekelt verseknek is.) „Vers és dal valamikor ugyanazt jelentette. A dalszövegek fennmaradtak, a kották nem, így aztán a dallam elveszett, a szöveg viszont, verssé válva, megmaradt, ezért ma Szapphót vagy Alkaioszt nem dalszövegírónak, hanem költőnek nevezünk. [...] Ezekről a régi versekről tehát azt mondhatjuk, vers annyi, mint dalszöveg mínusz dal” (Fábri 2005). A vers és a dal egyjelentésű volta a reneszánsz táján változott meg, és ezt támasztják alá a kutatások is: „Európában a XIV. századig a verses szövegek többségét énekelve adták elő, s a vers és az ének együttélése ezt követően sem

szűnt meg, bizonyos formákban (pl. operák, oratóriumok, tánccalok) pedig ma is él” (Szepes-Szerdahelyi 1981: 25). Magyarországi vonatkozásban Balassi Bálint költészetét említhetjük, aki pályája elején a verseit még *ad notam* írta, tehát valamilyen akkor ismert, népszerű dallamra. Később, a dallamjelzés eltűnésével és a belső rímek megjelenésével megszületik a Balassi-strófa, majd a magyar szövegvers, az olvasni való líra. „A szöveg sűrűbbé, képekben gazdagabbá, lassabban felfoghatóvá válik, a dallam háttérbe szorul”(Fábri 2005). Petőfi Sándor művészete a dalköltészet jegyében, a népdalokra erősen támaszkodva bontakozott ki, hiszen célja bevallottan az egyéniségének a lehető legközvetlenebb, legtermészetesebb irodalmi kifejezés volt. Ady Endre versei közt megtalálhatjuk a – valószínűleg dallamra született – *Papp Viktor valceréhez* című művet. Az első nagy nyugatos nemzedék azonban „véget vet a zenének, és a korszak költői már nem dallamra írnak, hanem dallamot: egyik legfőbb formai törekvésük a vers önálló zeneiségének kidolgozása. Mit is tehetne még egy zeneszerző Babits soraihoz: „Zeng a nád a tó fölött / zeng a szél a nádon, / édes, álmaid között / halld a szerenádod” (Fábri 2005).

A zene és az irodalom (azon belül is a líra) kapcsolata tehát ősidőktől való, összefonódásuk születésüktől fogva vitathatatlan. Egymásra gyakorolt hatásuk, befolyásuk folytonosan változó, és ezt talán Paul Verlaine fogalmazta meg a legszebben *Költészettan* című versében, a XIX. század derekán:

„Zenét minékünk, csak zenét,
ezért a versed lebegőben
ragadd meg a lány levegőben,
amint cikázik szertesztét.

(...)

Zenét minékünk, muzsikát!
Legyen a vers egy meg nem álló
lélek, mindig új vágyba szálló,
mely új egekbe ugrik át.

Egy jó kaland legyen dalom,
hajnalban, az ideges szélben
mentákra üljön észrevétlen...
A többi csak irodalom.”

(Kosztolányi Dezső fordítása)

Forrás: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/>

Feladatok

1) Milyen állítás bizonyítására született a szöveg? (Idézhetsz is a szövegből.)

2) Melyik lehetne a szöveg tételmondatos vázlata? A betűjelét karikázd be!

- a) A dalszövegeket lírai műfajként kezelhetjük.
A költészet és a zene kapcsolatához nem férhet kétség.
A zene és az irodalom kapcsolata tehát ősidőktől való.
- b) A dalszövegek költemények.
A dalszövegek fennmaradtak, a kották nem.
A zene és az irodalom kapcsolata tehát ősidőktől való.
- c) A dalszövegek költemények.
A költészet és a zene kapcsolatához nem férhet kétség.
A zene és az irodalom egymásra gyakorolt hatása folytonosan változó.

3) Oldd meg a következő feladatokat!

a) A szöveg alapján egészítsd ki az „egyenletet”!

vers = _____ - dal

b) Kinek a megállapítása ez? A helyes választ húzd alá!

- Alkaiosz
- Balassi
- Fábri
- Petőfi
- Ady

c) A szöveg alapján mely korokra volt jellemző a „vers = dal” állítás? Húzd alá azoknak a szerzőknek a nevét, akiknek az idején még igaz lehetett!

- Szapphó
- Berzsenyi Dániel
- Ady Endre
- Dante
- Mikes Kelemen
- Horatius

d) Melyik stílustörténeti korszakban változott meg a helyzet?

---

e) A szövegben szereplő alkotók közül ki kötődik ehhez a korszakhoz?

---

4) Egészítsd ki a következő táblázat üresen maradt celláit!

A táblázat a szövegben szereplő költők alkotásait találod. A többi adat segítségével próbáld meg rájönni, hogy melyik vers kié lehet! Minden hiányzó adatot pótolj!

SZERZŐ	ALKOTÁS CÍME	MŰFAJA	KELETKEZÉSI IDEJE
	Levél Várady Antalhoz		19. század első fele, közepe
	Misztikus alkonyat	dal	19. század második fele
	Hérához	himnusz, ima	
	Párisban járt az Ősz		20. század eleje
	Borivóknak való		
	A lírikus epilógja		20. század eleje
	Most kell a bor...	bordal	Kr. e. 7–6. század

5) Mit jelentenek a következő kifejezések? Húzd alá a magyar megfelelőjét!

szegmens: változat – részlet – kiemelés

strófa: verssor – verselésforma – versszak

ad notam: megjegyzés – címezve – utóirat

norma: mérték – észszerűség – határ

szintaktika: szófajokkal foglalkozó tudomány – szó szerkezetekkel foglalkozó tudomány – a szavak jelentésével foglalkozó tudomány

6) Milyen érvekkel bizonyítja az első bekezdés „A dalszövegek költemények.” tételmondatot? Két érvet említs!

a)

---

b)

---

7) Milyen normákra utalhat a következő gondolat?

„A dalszövegek költemények, irodalmi, azon belül is lírai műfajként kezelhetjük őket, ha bizonyos költészettani normáknak korlátozottan felelnek is csak meg.”

Válaszodban 3 költészettani normát említs, és mutasd be, hogy miért csak korlátozottan igazak a dalszövegekre!

---

8) Válaszolj a kérdésekre!

1. bekezdés

Mi adja a szöveg alapján a próza ritmusát?

Mi adja a szöveg alapján a „versbeszéd” ritmusát?

Milyen más ritmusalkotó-elemeket, tényezőket ismersz a prózában? Legalább 2 tényezőt említs!

Milyen más ritmusalkotó-elemeket, tényezőket ismersz a versben? Legalább 3 tényezőt említs!

---

2. bekezdés

Miben tér el egymástól a dallamvers és a szövegvers?

---

9) Honnan tudjuk, hogy a harmadik bekezdés összegzés?

Melyik szó utal rá?

Mi a szófaja?

---

10) Mi lehet az ok? Keresd ki a szövegből, és fogalmazd meg a saját szavaiddal a mondatok első felét!

a)

_____, ezért ma Szapphót vagy Alkaioszt nem dalszövegírónak, hanem költőnek nevezzük.

b)

_____, (így) megszületik a Balassi-strófa, majd a magyar szövegvers, az olvasni való líra.

11) A szöveg alapján kihez kötődnek a következő megállapítások?

a) Művészete a dalköltészet jegyében fogant.

---

b) A magyar költészetben nála válik szét a szövegvers és a dallamvers.

---

c) A költő a verseit még lyra kíséretében adhatta elő.

---

d) Verseikre jellemző a verszene.

---

12) Melyik a kakukktojás? Húzd alá, majd indokold válaszodat!

horatiusi strófa – alkaioszi strófa – aszklépiádészi strófa – szapphói strófa

---

13) Az énekmondók hagyományával számos helyen találkozhatunk a magyar irodalomban is. A következő alkotások közül min. 5 felhasználásával írd rövid esszéd a témában!

Alkotások:

- Tinódi Lantos Sebestyén
- Kölcsey Ferenc: Hymnus, a magyar nép zivataros századaiból
- Petőfi népies dalai
- Petőfi: Dalaim
- Arany János: Szondi két apródja
- Arany János: A walesi bárdok
- Arany János: Letésem a lantot / Mindvégig
- Ady Endre: Krónikás ének 1918-ból

---

14) Válaszolj a kérdésekre!

Verlaine versének a címe Költészettan. Mi lehet a vers műfaja?

Melyik antik római poéta Költészettan című verse és annak esztétikai elvei hatottak Berzsenyire?

Melyek voltak ezek az elvek?

Megoldás

1) Milyen állítás bizonyítására született a szöveg? (Idézhetsz is a szövegből.)

Lehetséges megoldások:

- a dalszöveg irodalmi műfaj,
- a dalszövegek költemények,
- a dalszövegeket lírai műfajként kezelhetjük.

2) Melyik lehetne a szöveg tételmondatos vázlata? A betűjelét karikázd be!

a) A dalszövegeket lírai műfajként kezelhetjük.

A költészet és a zene kapcsolatához nem férhet kétség.

A zene és az irodalom kapcsolata tehát ősidőktől való.

3) Oldd meg a következő feladatokat!

a) A szöveg alapján egészítsd ki az „egyenletet”!

vers = **dalszöveg** - dal

b) Kinek a megállapítása ez? A helyes választ húzd alá!

- **Fábri**

c) A szöveg alapján mely korokra volt jellemző a „vers = dal” állítás? Húzd alá azoknak a szerzőknek a nevét, akiknek az idején még igaz lehetett!

- **Szapphó**
- **Dante**
- **Horatius**

d) Melyik stílustörténeti korszakban változott meg a helyzet?

reneszánsz

e) A szövegben szereplő alkotók közül ki kötődik ehhez a korszakhoz?

Balassi Bálint

4) Egészítsd ki a következő táblázat üresen maradt celláit!

A táblázat a szövegben szereplő költők alkotásait találod. A többi adat segítségével próbálj meg rájönni, hogy melyik vers kié lehet! Minden hiányzó adatot pótolj!

SZERZŐ	ALKOTÁS CÍME	MŰFAJA	KELETKEZÉSI IDEJE
Petőfi Sándor	Levél Várady Antalhoz	episztola	19. század első fele, közepe
Paul Verlaine	Misztikus alkonyat	dal	19. század második fele
Szapphó	Hérához	himnusz, ima	Kr. e. 7–6. század
Ady Endre	Párisban járt az Ősz	elégia	20. század eleje
Balassi Bálint	Borivóknak való	bordal	16. század
Babits Mihály	A lírikus epilógja	szonett	20. század eleje
Alkaiosz	Most kell a bor...	bordal	Kr. e. 7–6. század

5) Mit jelentenek a következő kifejezések? Húzd alá a magyar megfelelőjét!

szegmens: változat – **részlet** – kiemelés

strófa: verssor – verselésforma – **versszak**

ad notam: **megjegyzés** – címezve – utóirat

norma: **mérték** – észszerűség – határ

szintaktika: szófajokkal foglalkozó tudomány – **szószerkezetekkel foglalkozó tudomány** – a szavak jelentésével foglalkozó tudomány

6) Milyen érvekkel bizonyítja az első bekezdés „A dalszövegek költemények.” tételmondatot? Két érvet említs!

- a) „Ezt az állítást igazolja a következő meghatározás is a versről, amely a dalszövegekre is alkalmazható: „Versbeszédnek nevezhető...”
- b) „További igazolásául egy újabb szakirodalmi meghatározás: (...) *a dalszöveg és a szabad vers kifejező értéke elvileg teljesen egyenértékű a versével.*”

7) Milyen normákra utalhat a következő gondolat?

- Költői és retorikai eszközök alkalmazása,
- választékos kifejezések,
- eredeti szóhasználat,
- kreatív szóalkotás,
- költői képek használata,
- vizualizáció (láttatás),
- ritmusalkotó-elem használata,
- a forma tudatos alkalmazása,
- stb.

8) Válaszolj a kérdésekre!

Mi adja a szöveg alapján a próza ritmusát?

„Ennek a szegmentáltságnak a szünetek beiktatása az alapja, amit a próza mondatritmusa és elsősorban: a szintaktikai szegmentáltság nem követel meg.”

Mi adja a szöveg alapján a „versbeszéd” ritmusát?

„Versbeszédnek nevezhető minden olyan beszéd, amely szegmentáltságának különös voltán keresztül, ritmikusságával tér el a normál nyelvi beszédétől. (...) A két egymást követő szünet közötti szegmenst versnek nevezzük.”

Milyen más ritmusalkotó-elemeket, tényezőket ismersz a prózában? Legalább 2 tényezőt említs!

- gondolatritmus
- alakzatok
- nominális és verbális stílus

Milyen más ritmusalkotó-elemeket, tényezőket ismersz a versben? Legalább 3 tényezőt említs!

- rím
- alliteráció
- alakzatok
- ütemhangsúly
- időmérték

Miben tér el egymástól a dallamvers és a szövegvers?

- Az énekvers esetében a szerző a dallamot teszi meg külsődleges versszervező elvvé. A nótajelzésben rögzítik a vers elején, hogy melyik ének dallamára született a vers, azaz milyen dallammal kell előadni, elénekelni.
- A szövegversben poétikai és retorikai eszközökkel jön létre a verszene. Tudatos kompozícióra épül a szövegvers.

9) Honnan tudjuk, hogy a harmadik bekezdés összegzés?

Melyik szó utal rá?

tehát

Mi a szófaja?

módosítószó

10) Mi lehet az ok? Keresd ki a szövegből, és fogalmazd meg a saját szavaiddal a mondatok első felét!

a)

A versek szövegét egykor lejegyezték, így fenn is maradtak, azonban a dallamokat (melyek a szöveg szerves részét képezték) nem őrizte meg az irodalom, ezért ma Szapphót vagy Alkaioszt nem dalszövegíróknak, hanem költőnek nevezzük.

b)

A reneszánsz idején a dallamjelzés fokozatosan eltűnik, s vele párhuzamosan megjelennek a belső rímek. A vers szövege sűrítettebb, képekben gazdagabb, s ezzel együtt nehezebben értelmezhető, megfejthető lesz: (így) megszületik a Balassi-strófa, majd a magyar szövegvers, az olvasni való líra.

11) A szöveg alapján kihez kötődnek a következő megállapítások?

a) Művészete a dalköltészet jegyében fogant.

Petőfi Sándor

b) A magyar költészetben nála válik szét a szövegvers és a dallamvers.

Balassi Bálint

c) A költő a verseit még lyra kíséretében adhatta elő.

Alkaiosz

d) Verseikre jellemző a verszene.

Ady Endre, Babits Mihály, (Verlaine)

12) Melyik a kakukktójás? Húzd alá, majd indokold válaszodat!

horatiusi strófa – alkaioszi strófa – aszklépiádészi strófa – szapphói strófa

Ilyen stróf szerkezet nincs. (Horatius is az alkaioszi és szapphói strófát használta.)

13) Az énekmondók hagyományával számos helyen találkozhatunk a magyar irodalomban is. A következő alkotások közül min. 5 felhasználásával írd rövid esszét a témában!

Alkotások:

- Tinódi Lantos Sebestyén: **lantos, énekmondó, aki a XVI. században**
- Kölcsey Ferenc *Hymnus, a magyar nép zivataros századaiból*: **a lírai én egy XVI. századi énekmondó szerepében szólal meg a versben. Az ország problémái hasonlóak, mint egykor, valamint a cenzúra is kivédhető ez által.**
- Petőfi népies dalai: **Petőfi pályája a népdalok nyomán indult.**
- Petőfi: Dalaim: **a versben kedvelt témáit sorolja fel a költő. A szóban forgó versek leírása inkább hangzó dalokra emlékeztet.**
- Arany János: Szondi két apródja: **az apródok énekben őrzik és énekszóval „tartják életben” uruk emlékét.**
- Arany János: A walesi bárdok: **a lantosok nem alkuszhatnak meg a hatalommal.**
- Arany János: Letéshem a lantot / Mindvégig: **a lant a költészet szimbóluma.**
- Ady Endre: Krónikás ének 1918-ból: **Ady háborús versének régies, veretes stílusa, jeremiádszerű hangja erősíti a tragikus tartalmat. Objektív híradás ez a háborúról. Tudósításszerű, mint Tinódi szövegei.**

14) Válaszolj a kérdésekre!

Verlaine versének a címe Költészettan. Mi lehet a vers műfaja?

ars poetica (költői hitvallás)

Melyik antik római poéta Költészettan című verse és annak esztétikai elvei hatottak Berzsenyire?

Horatius Ars poeticája

Melyek voltak ezek az elvek?

- **A költemény gyönyörködtessen (pictura) és tanítson (sentencia) egyaránt.**
- **9 évig kell érlelni, csiszolgatni a költeményt.**
- **„Aurea mediocritas” – az „arany középút” elve. (Légy mértékletes! Tartsd távol magad a szélsőségektől!)**
- **Carpe diem! (Használd a napot!)**
- **Sapere aude! (Merj gondolkodni!)**